

Mig segle de dues parròquies

Santa Maria i Sant Francesc celebren el cinquantenari de la reconstrucció dels seus temples

Santa Maria del Taulat i Sant Francesc d'Assís estan de festa perquè han fet un bon tram d'història

Dues parròquies del nostre barri, Santa Maria del Taulat i Sant Francesc d'Assís, estan celebrant els 50 anys de la reconstrucció dels seus respectius temples. No és una pura coincidència en el temps, sinó que es tracta que les dues esglésies parroquials són les que més van patir la destrucció durant la Guerra Civil dels anys 1936 al 1939 i, després dels durs anys de l'enfrontament bèl·lic, van afrontar lentament i laboriosament la seva difícil reconstrucció. El 4 de març de 1950 va ser consagrada la nova i actual església de Santa Maria del Taulat i el 3 de març de 1951 –amb un any de diferència– es va fer el mateix amb l'església de Sant Francesc d'Assís. D'això, ja en fa 50 anys. Però, tant en aquells moments com ara, en tots dos temples del Poblenou es troben dues comunitats ben vives. Les comunitats d'ara no deixen de recordar les dificultats econòmiques amb les quals els seus avantpassats –i moltes persones encara vives– van afrontar aquestes àrdues reconstruccions.

Les arrels de Santa Maria del Taulat

Les arrels de Santa Maria del Taulat són les més profundes del nostre barri i de fet corresponen a un rebrot de l'antiga parròquia de Sant Martí de Provençals, que, al voltant de l'antic municipi de Sant Martí, va anar veient com creixien els altres futurs municipis –i després barris– del Clot, la Sagrera, Poblenou i la Muntanya (del

Primera pedra de Santa Maria del Taulat, posada el 20 de juny de 1945 (CARLOS PÉREZ DE ROZAS)

Camp de l'Arpa cap al Guinardó). La creació d'un nucli urbà al lloc on avui hi ha el Poblenou es podria datar cap als voltants del 1838. Segons sembla, cap al 1851 ja hi havia al Poblenou una petita capelleta "al Joncar de la Llacuna" on es venerava "la imatge de la Mare de Déu del Teulat" (fins i tot s'han trobat uns goigs) i on es deia missa els diumenges. Però no va ser fins al 1852 que es van donar uns terrenys i es va col·locar la primera pedra per a la construcció d'un temple a Santa Maria.

Aquesta primera església, molt petita i origen de l'actual parròquia de Santa Maria, va ser consagrada el 25 de gener de 1857 a l'advocació de la Immaculada Concepció de Maria. Era un simple annex de Sant Martí de Provençals –l'única parròquia dels voltants– i estava atesa per un dels seus vicaris. Aleshores, al Poblenou hi vivien prop d'unes 4.000 persones, segons el cens de l'Ajuntament.

No va ser fins a finals del 1867 que el

bisbe de Barcelona Pantaleó Montserrat i Navarro va erigir aquella església de Santa Maria en parròquia, i l'1 de gener del 1868 es va segregar definitivament de Sant Martí. Aquell mateix any, a l'agost, es nomena el seu primer rector, mossèn Lluís Grau. Fins aleshores, el patronatge de la parròquia era el de la Immaculada Concepció de Maria, que se celebra el 8 de desembre. Atès que pel fred no es podia celebrar la festa major, va ser el 30 de juliol de 1872 que es va demanar al Bisbat i a l'Ajuntament de Sant Martí de passar la festa al 12 de setembre, pel Dolç Nom de Maria, cosa que es va concedir. Igualment, sembla que es va concedir l'autorització per a la ampliació de la petita església de Santa Maria i de la seva casa rectoral. L'any següent, el 1873, sembla que la parròquia va restar tancada i que, fins i tot, en van marxar el rector i els vicaris, per por a la revolució i a l'intent de persecució religiosa que es va iniciar amb la Primera República. A finals de maig de 1874, s'obre de nou la parròquia i es

Santa Maria del Taulat en reconstrucció, 1949

restitueix el culte, amb un nou capellà regent, mossèn Josep Cucurull. Mentrestant, però, les obres d'ampliació de l'església van quedar aturades.

El 1875 el podem considerar com un any d'expansió. És l'any en què van arribar les Religioses Franciscanes Missioneres de la Immaculada Concepció per fer el col·legi de la Rambla. També es va obrir al culte una petita tinença parroquial, sota l'advocació de la Sagrada Família, a l'allunyat barri marítim de Pequín, amb dues escoles, una per a nens i una altra per a nenes, i un centre recreatiu. I segurament també correspon a l'any de l'arribada de la Comunitat Evangèlica al nostre barri i l'obertura de la Capella Evangèlica i les escoles, tot i que l'autorització de l'Ajuntament, acollint-se a la llibertat de culte, és del febrer de 1870.

Amb l'expansió religiosa també va ser el moment en què es va demanar la possible construcció d'un nou temple, al costat de l'església que existia,

per tal que aquesta passés a ser la capella del Santíssim. El projecte és del novembre de 1877 i els treballs de construcció del nou temple van començar al febrer de 1878, però l'any següent les obres es van aturar per les dures rivalitats entre les parròquies de Santa Maria del Poblenou i la nova de Sant Martí del Clot. Aquesta nova parròquia va aconseguir els favoritismes econòmics de l'Ajuntament de Sant Martí i del Bisbat i aquests van negar el permís d'ampliació de Santa Maria –innecessària, segons ells– fins que el Clot no tingués la seva pròpia església. Per aquest motiu i pels clars favoritismes, els presidents de la Junta d'Obres van presentar les seves protestes i la seva dimissió al Bisbat.

El disgust va ser molt gran i no fou fins al 23 d'abril de 1890 que es van fer uns nous plànols d'una nova església, signats per l'arquitecte Leandre Serrallach, i es posaren mans a l'obra. El 1897, l'Ajuntament de Sant Martí de Provençals va quedar

agregat al de Barcelona. Les obres eclesials no van servir de massa cosa, ja que amb la Setmana Tràgica, del 26 al 31 de juliol de 1909, els revoltats van incendiar el Patronat Obrer de Sant Josep, que s'havia fundat per la burgesia industrial el 1902, al carrer de Wad-ras (entre Rambla i Llacuna) i que era regentat pels maristes. Un germà marista, Lycarión (Francesc Benjamí May), fou assassinat. Va ser cremada l'escola de les monges i l'esglesieteta de Pequín. I va ser aleshores que també van incendiar el temple parroquial de Santa Maria, on va trobar la mort per asfíxia el rector, mossèn Ramon Riu Ceriola, i després el seu cadàver va ser profanat i arrossegat pels carrers. Malgrat aquesta gran desgràcia, el temple es va obrir de nou al setembre del mateix 1909 i va ser-ne rector mossèn Pere Batlle i Suriol. Després, el 1915, fou nomenat rector mossèn Pius Bosch Crous, que va prendre possessió del càrrec el 23 de juny de 1916, de mans del canon-

La Societat Colombòfila deixa anar coloms amb motiu de la Festa Major de 1951, davant el nou temple de Santa Maria

ge Enric Pla i Deniel, que havia estat el primer consiliari del Patronat Obrer de Sant Josep i després fou bisbe primat de Toledo i cardenal.

Mossèn Pius Bosch va ser un gran rector del Poblenou, va edificar la capella del Santíssim, va crear les noves escoles parroquials, va fomentar les del Centre Moral i va ser un home molt caritatiu. Però tot es va trencar amb la Guerra Civil i de la parròquia de Santa Maria no en va quedar “pedra sobre pedra”. Els capellans, alertats a temps, van poder fugir i amagar-se, i cada dia havien de canviar de lloc; però el vicari, mossèn Joan Planas i Casals, va ser descobert i assassinat.

La reconstrucció del nou temple de Santa Maria

Passada la Guerra Civil, el 1939, es van habilitar els locals de la Lliga Regionalista, que abans havien estat del Patronat Obrer de Sant Josep (fins al 1909), al carrer de Wad-ras, com a església, amb els mossens, coadjutors, Antonio Costa i Juan València. Però ben aviat retornà mossèn Pius Bosch i la parròquia provisional es va instal·lar a l'antic cafè dels baixos del Centre Moral, que va passar a convertir-se en Centre Parroquial. Mentrestant, el Centre Moral es va traslladar al xamfrà dels carrers de Pallars i Ciutat de Granada. La reconstrucció del temple destruït es va posar en marxa el 15 de desembre de 1941, quan mossèn Pius Bosch en presentà un projecte que, segons el constructor Joaquim Batlle, es valora en 878.181 pessetes, però després s'ajupa a milió i mig per demanar l'ajuda a la Junta Nacional de

Reconstrucció de Templos. Però sembla que això no va tirar endavant. Un segon projecte va ser el de l'arquitecte Marià Romaní, del març de 1945, amb un pressupost d'1.798.942 pessetes i que duplicava la capacitat de l'anterior temple. Aquest projecte va ser cautelosament portat a la pràctica i vetllat per la Junta d'Obres de Santa Maria, formada per prohoms del barri i industrials.

Així, el 16 de juny de 1945, el bisbe Gregorio Modrego Casaus va posar la primera pedra del nou temple. Les obres es van iniciar i van portar un molt bon ritme. Mentrestant, es va produir la mort de mossèn Pius Bosch, l'1 de novembre de 1947 (al cap d'uns quants anys, el 20 de desembre de 1968, les seves despulles van tornar a Santa Maria i avui estan dipositades al passadís central, davant de l'altar). Al desembre de 1947 va ser nomenat el nou rector, mossèn Joan Playà Ballver, que continua amb entusiasme les obres del nou temple i també les activitats habituals i de les associacions: el Catecisme, la Cofraria Montserratina, la Congregació Mariana, l'Acció Catòlica, les Conferències de Sant Vicenç de Paül, el Rober de la Mare de Déu dels Desemparats, l'Associació de Vetlla Nocturna, el Cos de Portants del Sant Crist, el Cor Parroquial, les Filles de

Maria... I, a més, ell també n'hi creà d'altres, com ara els Dijous Eucarístics i Càritas. Els anys 1948 i 1949 van ser els definitius per a la construcció del temple i s'arribà a assolir unes despeses de més de dos milions de pessetes. Aleshores, per eixugar el dèficit, es van emprendre les tómboles de la Festa Major, on es rifava fins i tot un burret. L'any 1948 es cobreix i el 1949 s'acaba per fora i es comencen les pintures del cassetonat interior, obra del pintor poblenoví Eduard Lleonart. Un jove artista, Alexandre Cirici Pellicer, en fa les que emmarquen l'altar major. Amb els anys esdevingué famós crític d'art i senador socialista.

Finalment, el nou temple –l'actual– va ser inaugurat i beneït el dissabte 4 de març de 1950 pel bisbe Modrego, que ja n'havia beneït la primera pedra i l'anomenava “la meua catedral del Poblenou”. També es van beneir les dues campanes.

Les arrels de Sant Francesc d'Assís

Les arrels de la parròquia de Sant Francesc d'Assís comencen del tronc comú de Santa Maria del Taulat. Va ser a principis de segle, del 1900 al 1915, que el barri del Poblenou va efectuar el seu creixement més espectacular i la parròquia de Santa Maria

Antiga església de Sant Francesc d'Assís, anys trenta (BRANGULI)

es trobà amb una molt extensa i poblada demarcació parroquial. Aleshores, el 1914, es va col·locar la primera pedra de la capelleta de Sant Francesc d'Assís, al mateix lloc on es troba actualment. Dos anys més tard, el 1916, el bisbe de Barcelona d'aleshores, Enric Reig i Casanovas, va inaugurar la nova capella de Sant Francesc d'Assís, per tal que s'hi pogués dir la missa els diumenges i dies festius, i s'hi encomanà un mossèn, Lluís Bach.

Atès el creixement de la població en la zona i el bon funcionament d'aquella capelleta de Sant Francesc, el mateix bisbe va elevar-la a la categoria de tinença parroquial, el 19 d'abril de 1920, i en va nomenar el seu primer rector, mossèn Josep Romeu Ballart (1882-1936), que va començar a treballar amb els infants i joves, i va fundar les escoles parroquials i l'Acadèmia Mariana. Durant tot aquest temps, Sant Francesc, pel fet de ser una tinença, era, de fet, com una sucursal de Santa Maria, però tretze anys més tard, el 1933, el nou bisbe de Barcelona, Manuel Irurita, la va elevar a la categoria de parròquia amb un terme propi, és a dir amb un territori i una feligresia d'unes 15.000 persones, i el capellà que fins aleshores atenia la tinença passa a ser-ne el seu primer rector ecònom.

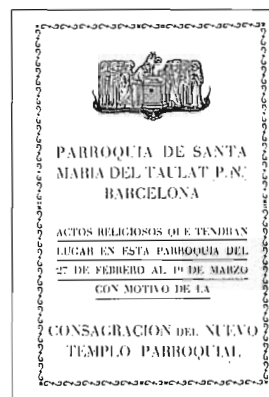
La Guerra Civil va ser molt dura amb Sant Francesc d'Assís. En els seus mateixos inicis, el 19 de juliol de 1936, va ser la primera parròquia de Barcelona que va cremar, després dels convents dels religiosos al centre de la ciutat. Així ho recordava el bisbe de Barcelona, Gregorio Modrego, el febrer de 1951, quan va escriure que "l'antic temple de la parròquia de Sant Francesc d'Assís va ser el primer que en la nostra ciutat va patir els efectes de la piqueta demolidora i de la teia incendiària". Dos mesos més tard, el 7 de setembre de 1936, també va ser assassinat el seu rector, mossèn Josep Romeu i Ballart.

La reconstrucció del nou temple de Sant Francesc

La reconstrucció del nou temple de Sant Francesc d'Assís va constar de tres fases ben diferenciades. Gairebé, a cada etapa, hi correspon un dels tres edificis que hi ha en l'actualitat. El projecte del nou temple es va assignar, el 8 d'abril de 1940, a l'arquitecte del bisbat, Josep Maria Sagnier i Vidal. Aquest projecte preveia la construcció de la nova església, més gran que l'anterior, i també de les escoles i la casa rectoral. Si el foc de la "turba impia i atea" havia cremat i convertit "en pols i cendres" l'anterior temple, ara calia que "el foc de la caritat reedifiqués

Santa Maria, anys cinquanta

Programa dels actes de consagració del nou temple de Santa Maria del Taulat

Interior del temple de Sant Francesc

*Casament
a la capella
provisional
de Sant
Francesc,
11 de setembre
de 1946
(DONACIÓ
DE LA FAMILIA
VALLÈ)*

ràpidament i amb major esplendor el nou temple”. És el llenguatge de l'època però també és l'esperit d'aquells anys. És per això que els nous temples, després de la guerra, sempre són al mateix lloc que els anteriors (com a signe d'afirmació) i més grans que els anteriors (com a signe de victòria). Aquests signes, però, van costar un gran esforç a la gent.

En una primera fase, tot just al final de la Guerra Civil, el mateix 5 de febrer de 1939, exercint d'administrador apostòlic de la diòcesi de Barcelona el bisbe Miguel de los Santos Díaz Gómara, es nomenà mossèn Josep Oriol Roig i Piera rector de la parròquia de Sant Francesc, i momentàniament s'instal·là l'església parroquial al saló d'actes del Grup Benèfic de la Protecció de Menors (situat aleshores al carrer de Wad-Ras, ara Doctor Trueta, davant mateix del que avui és la presó de les dones). Els mossens, rector i vicari (mossèn Lluís Comas) vivien en un pis de lloguer al carrer d'Àvila, i la comunitat els pagava el corresponent lloguer. És per la qual cosa que el primer que es va construir va ser la casa rectoral. Malgrat la carestia de la vida i la penúria econòmica de la comunitat, el 3 d'agost de 1941 es va beneir ja la primera pedra del que fou la nova església parroquial i l'edificació acabada de la nova casa rectoral, que es va enllestir amb el treball d'un any i amb un pressupost econòmic d'unes 50.000 pessetes, tot i que les factures puguen a unes 70.000 pessetes, perquè també es va comprar bastant material litúrgic per al culte. Per a la gent d'aquella època, que vivia una dura i miserable postguerra, tot això es va fer amb molt de sacrifici. Per tant, sabem

que el clergat va entrar a la nova casa el 8 d'agost de 1941, on ben aviat es va traslladar el despatx i, d'aquesta manera, el lloguer del pis dels capellans es va poder dedicar a la reconstrucció del temple.

La segona fase va ser la construcció, no pas directament de la nova església, sinó dels locals per a l'escola parroquial. No tant perquè la finalitat fos començar les classes amb els alumnes, sinó per poder fer un bon saló d'actes i poder traslladar la comunitat —que fins ara celebraven la missa al saló d'actes del Grup Benèfic de la Protecció de Menors— a un altre saló d'actes. Una mena d'església provisional, però més a prop de la futura i definitiva seu. Aquestes obres, però, van ser molt dificultoses, perquè la situació econòmica feia que s'aturessin les feines de construcció cada dos per tres. Unes vegades per falta de ciment i altres per falta dels sacs per anar a buscar el ciment o del transport. Amb tot, sabem que a primers de novembre de 1942 s'acaba la sala provisional que ha d'acollir la nova església i que al desembre finalitzen els acabats dels fusters i pintors. Per la qual cosa, el 24 de gener de 1943, amb una solemne processó presidida pel vicari general, Joan Serra Puig, es marxa amb el Santíssim des de la Protecció de Menors i s'arriba fins al nou local provisional. Del 1943 al 1951 aquesta va ser l'església provisional de Sant Francesc. Encara hi ha molta gent que recorda

haver-hi fet la primera comunió o haver-s'hi casat o batejat algun fill.

Així comença la tercera fase, la reconstrucció del nou temple, que —a banda dels donatius dels fidels— també comptà aquesta vegada amb l'ajuda de l'Estat (de la Junta Nacional de Reconstrucció de Templos) i de la Comissió d'Industrials de la zona. Les obres van començar al desembre de 1944 i es tenia la intenció que durarien només uns dos anys (fins a principis de 1947), si tothom hi ajudava. Per això, aquell mateix any es va fer un cens de tota la població i de tots els industrials per demanar-los un donatiu. El cens es va fer, però no tots els donatius van arribar i les obres es van acabar molt més tard. Sabem també que el 1945 es va poder refer íntegrament tot l'Arxiu Parroquial, des del 1920, que s'havia cremat el 1936. Una cosa realment insòlita!

El 1948, abans d'acabar les obres, es produeix un canvi de rector d'una manera sorprenent i inesperada: mossèn Josep Oriol Roig i Piera és substituït per mossèn Josep Taulats i Codina, que era el primer rector amb títol aconseguit en concurs general. Un concurs que va impedir que mossèn Roig pogués veure acabada l'obra que ell mateix havia començat. Encara hi ha qui el recorda acomiadant-se, a les 12 del migdia, des de dalt del campanar, encara en obres.

Finalment, el dissabte 3 de març de

1951, el bisbe Modrego va beneir i inaugurar l'actual temple parroquial, apadrinat pels industrials Joan Torras i Delmiro Rivière, membres de la Junta d'Obres. Amb tot, la feina encara no estava acabada i faltaven molts retocs. Les campanes no van arribar fins cinc anys més tard i foren beneïdes el 10 de juny de 1956. Les pintures que decoren l'absis de l'altar són del 1961, obra del pintor vilanoví Julià Navarro i Rodón, a partir del Càntic de les criatures de Sant Francesc d'Assís. Més tard, el 1966, el mateix bisbe Modrego va cedir a un bon grup de pares els locals de les escoles i centre parroquial per crear-hi l'escola Voramar i, aquell mateix setembre, es van iniciar les classes fins al dia d'avui.

Les altres esglésies del barri

Si Sant Francesc d'Assís es va crear a partir de Santa Maria de Taulat el 1916 i passà a ser una tinença parroquial, fins que el 1933 va ser parròquia, el mateix va passar l'any 1920 amb la creació de la nova parròquia del Sagrat Cor de Jesús. El bisbe Miralles va beneir el temple i en va ser el primer rector mossèn Jaume Segarra. Aquesta parròquia, però, no la van cremar durant la Guerra Civil. Segurament perquè estava al costat mateix de les cotxeres dels Tramvies de Barcelona. Només en van cremar els sants i els bancs. Encara en queda constància en el terra del passadís

central. Durant la Guerra Civil, tampoc no es van cremar els col·legis de les monges, perquè els veïns encara recordaven la crema del 1909 i s'hi van oposar fermament. L'escola de les monges va ser després l'Hospital de Sang. També van cremar parcialment el 1936 la Capella Evangèlica, la capella del Cementiri i el Centre Moral.

Pel que fa a les altres parròquies de Poblenou, cal dir que són posteriors als fets d'aquest article. Va ser el 9 d'octubre de 1945 que el Bisbat de Barcelona va decretar la creació de les noves parròquies de Sant Pancreç i de Sant Fèlix Africà. El 1944 es comença a parlar de reduir els límits de Santa Maria i el 1946 es decretà la creació de la nova parròquia de Sant Bernat Calbó, que es va instal·lar provisionalment al carrer de Wad-ras (a l'antiga seu del que havia estat el Patronat Obrer de Sant Josep fins al 1909, que abans de la Guerra Civil va ser el local de la Lliga Catalanista i, després de la Guerra, va ser ocupat per una institució del règim franquista, que es deia Educación y Descanso).

El primer rector de Sant Fèlix va ser mossèn Josep Monsó, el 6 d'abril de 1947, però no va ser fins al 1952 que es van iniciar les obres del nou temple. I el primer rector de Sant Pancreç va ser mossèn Ramon Saperas, al juliol de 1954, però les obres de la nova parròquia no van començar fins al 1955, a càrrec de l'arquitecte Josep Soterias.

Pel que fa a la parròquia del Patriarca Abraham, que és l'última de totes les del nostre arxiprestat, va ser construïda ràpidament entre els anys 1991 i 1992 per l'Arquebisbat de Barcelona en un terreny de l'Ajuntament, davant mateix del Cementiri, perquè fos el Centre Interreligiós, des d'on es van atendre els atletes durant els Jocs Olímpics de Barcelona 92. Després, a finals del mateix any 1992, va passar a ser la parròquia catòlica de la nova Vila Olímpica. L'edifici és obra dels arquitectes Agustí Mateos i Josep Benedito (entrevistat en aquest mateix número).

Finalment, voldria agrair molt sincerament el treball d'aquelles persones que han recollit totes aquestes dades o bé les guarden en la seva memòria i les transmeten de viva veu. Només gràcies a elles hem pogut fer aquest breu recorregut històric per les parròquies del nostre barri. Especialment, pel que fa a les dades de Santa Maria del Taulat, m'he basat únicament i exclusivament en el treball que Nicasí Camps i Pinós ha fet per al cinquantenari de la reconstrucció del temple de la Parròquia de Santa Maria del Taulat, on es recull tota la història d'aquesta parròquia. Gràcies a ell i a molts altres –anònims– de la Parròquia de Sant Francesc d'Assís.

Tant de bo que tota aquesta vida, tan intensa i alhora tan amagada, pogués quedar recollida en molts llibres.